

**AKSIOLOGIK YONDASHUVLAR ASOSIDA BO‘LAJAK
PEDAGOGLARDA ALTURIZM KO‘NIKMALARINI
SHAKLLANTIRISH MEXANIZMLARI**

Norboyeva Moxigul Shavkat qizi

Alfraganus University “Pedagogika kafedrası katta o‘qituvchisi”

ANNOTATSIYA Ushbu maqolada bo‘lajak pedagoglarda alturizm ko‘nikmalarini shakllantirishning aksiologik yondashuvlar orqali samarali mexanizmlari tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida alturizmning psixologik, ijtimoiy va pedagogik mohiyati o‘rganilib, zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan integratsiyasi ko‘rsatildi. Eksperimental tadqiqot natijalari shuni tasdiqladiki, qadriyatlarga asoslangan yondashuv bo‘lajak pedagoglarning empatiya, ijtimoiy mas‘uliyat va jamoaviy hamkorlik ko‘nikmalarini sezilarli darajada oshiradi.

Kalit so‘zlar: Alturizm, pedagogik kompetensiyalar, aksiologik yondashuv, empatiya, ijtimoiy mas‘uliyat.

ABSTRACT. This article examines effective mechanisms for developing altruistic competencies in prospective teachers through axiological approaches. The study explores the psychological, social, and pedagogical foundations of altruism and its integration with modern educational technologies. Experimental results demonstrate that value-oriented approaches significantly enhance empathy, social responsibility, and collaborative skills among future educators.

Keywords: Altruism, pedagogical competencies, axiological approach, empathy, social responsibility.

АННОТАЦИЯ. В статье рассматриваются эффективные механизмы формирования альтруистических компетенций у будущих педагогов на основе аксиологического подхода. Исследуются

психологические, социальные и педагогические основы альтруизма и его интеграция с современными образовательными технологиями. Экспериментальные результаты показывают, что ценностно-ориентированные подходы значительно повышают уровень эмпатии, социальной ответственности и навыков командного взаимодействия у будущих педагогов.

Ключевые слова: *альтруизм, педагогические компетенции, аксиологический подход, эмпатия, социальная ответственность.*

1. Kirish . Zamonaviy ta'lim tizimida pedagog shaxsining ijtimoiy va axloqiy fazilatlari muhim ahamiyatga ega. Globalizatsiya va raqamli transformatsiya davrida yoshlarning qadriyatlarga munosabati o'zgarib, individualizm kuchaymoqda. Shu bilan birga, ijtimoiy mas'uliyat va empatiya ko'nikmalari pasayishi, pedagogika sohasida alturizmni maqsadli rivojlantirish zaruratini oshiradi.

Pedagogning alturizmga asoslangan kasbiy shaxsiyati nafaqat o'quvchilarning axloqiy rivojlanishiga, balki butun jamiyatning ma'naviy barqarorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, aksiologik yondashuvlar asosida bo'lajak pedagoglarda alturizm ko'nikmalarini shakllantirish strategik ahamiyatga ega.

2. Nazariy asoslar . Alturizm — bu boshqalarga beg'araz yordam ko'rsatish istagi bo'lib, u shaxsiy manfaatdan ustun turadi (Batson, 2011). Pedagogik tadqiqotlarda alturizm quyidagi asosiy komponentlar orqali o'rganiladi:

Empatiya – boshqalarning his-tuyg'ularini chuqur anglash, ularni qadrlash va mos munosabat bildirish qobiliyati. Empatiya nafaqat hissiy darajada, balki ijtimoiy kontekstda ham rivojlanadi. Pedagog empatiya yordamida o'quvchilarning hissiyotlarini to'g'ri anglaydi va ularga pedagogik jihatdan mos yondashuvni tanlay oladi (Goleman, 2018). Empatiya rivojlangan

pedagog o'quvchilarning muammolarini o'z vaqtida aniqlab, psixologik yordam bera oladi, bu esa o'quv jarayonining sifatini oshiradi.

Ijtimoiy mas'uliyat – jamiyat va jamoa oldidagi burchni his qilish, o'z harakatlarining ijtimoiy oqibatlarini anglash va ijtimoiy normativlarga moslash. Bu komponent pedagogga nafaqat o'quvchilar bilan ishlashda, balki maktab va jamiyat hayotida yetakchilik qilishda ham yordam beradi (OECD, 2021). Ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirish orqali talaba kelajakda jamoaviy muammolarni hal qilishda faol ishtirok etadi va o'zining professional rolini anglaydi.

Jamoaviy hamkorlik – guruh ichida samarali ishlash, boshqalarni qo'llab-quvvatlash va umumiy maqsadlar yo'lida hamkorlik qilish qobiliyati. Jamoaviy hamkorlik talabalarda guruh dinamikasini tushunish, konfliktlarni hal qilish va konstruktiv muloqot o'rnatish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Shu bilan birga, jamoaviy hamkorlik pedagogning yetakchilik va tashkilotchilik qobiliyatini oshiradi, bu esa kelajakda ta'lim jarayonida sifatli interaktiv muhit yaratishga yordam beradi.

Shuningdek, **qadriyatlarga asoslangan ta'lim** shaxsning ijtimoiy va axloqiy rivojlanishini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi (Schwartz, 2012). Bunday yondashuv talabalarga nafaqat bilim berish, balki ularni insonparvarlik, halollik va ijtimoiy mas'uliyat kabi qadriyatlarni qadrlashga o'rgatadi. Ta'lim jarayonida qadriyatlar va etika asosidagi faoliyatlar o'quvchilarning shaxsiy va kasbiy rivojlanishida strategik ahamiyatga ega.

Volontyorlik va mentorlik amaliyotlari pedagogik alturizmni shakllantirishning samarali vositalari sifatida e'tirof etiladi. Volontyorlik faoliyati orqali talabalar boshqalarga yordam berish tajribasini to'g'ridan-to'g'ri olishadi, ularning ijtimoiy mas'uliyati va hamkorlik ko'nikmalari mustahkamlanadi. Mentorlik tizimi esa yosh pedagoglarga professional va axloqiy yondashuvni o'rganishga, shuningdek, empatiya va liderlik sifatlarini rivojlantirishga imkon yaratadi.

Zamonaviy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, alturizmni shakllantirishda **tajribaviy faoliyatlar** — masalan, jamiyat loyihalarida ishtirok etish, ijtimoiy kampaniyalarda faol bo'lish — juda samarali. Bunday faoliyat orqali talabalar nafaqat nazariy bilimlarni, balki real ijtimoiy tajribalarni ham o'zlashtiradi, bu esa ularning kasbiy va shaxsiy rivojlanishini kuchaytiradi (Zhou, 2021).

Shuningdek, pedagogik adabiyotlarda alturizmning shakllanish mexanizmlari quyidagicha tavsiflanadi:

Ta'limiy loyihalar orqali – talabalar guruh ishlari, ijtimoiy loyihalar va interfaol mashg'ulotlar orqali alturizm qobiliyatini mustahkamlaydi.

Mentorlik tizimi orqali – yosh pedagoglar tajribali o'qituvchilar bilan hamkorlik qilib, empatiya va axloqiy qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Volontyorlik faoliyati orqali – talabalar boshqalarga amaliy yordam ko'rsatish orqali o'z ijtimoiy mas'uliyatini oshiradi va jamoaviy hamkorlikni mustahkamlaydi.

3. Tadqiqot metodikasi

Tadqiqot 2024–2025 o'quv yilida O'zbekistonning 4 oliygohida tahsil olayotgan 126 nafar pedagogika yo'nalishi talabalari ishtirokida olib borildi.

Metodlar:

Diagnostic testlar: Batson Altruism Scale, Schwartz Value Survey, Empatiya darajasi va Social Responsibility Index.

Kuzatuv: Talabalar guruhli ishlarda va volontyorlik tadbirlarida faol kuzatildi.

Eksperimental dizayn: Talabalar eksperimental va nazorat guruhlariga ajratildi.

Statistik tahlil: SPSS dasturi yordamida T-test va dispersiya tahlili qo'llanildi.

4. Natijalar

Ko'rsatkich	Boshlang'ich (%)	Yakun (%)	O'sish (%)
Alturizm	42	73	+31
Empatiya	48	80	+32
Ijtimoiy mas'uliyat	52	84	+32
Jamoaviy hamkorlik	55	87	+32

Eksperimental guruhda alturizm, empatiya va ijtimoiy mas'uliyat ko'rsatkichlari sezilarli darajada oshdi, nazorat guruhida esa faqat 2–4% o'sish kuzatildi.

5. Muhokama. Natijalar shuni ko'rsatadiki, alturizm tabiiy shakllanadigan sifat emas, balki maqsadli pedagogik yondashuvlar orqali rivojlantiriladi.

Afzalliklar: Qadriyatlarga asoslangan ta'lim, volontyorlik, SEL (Social Emotional Learning) modeli, mentorlik tizimi.

Xalqaro solishtirish: Batson (2011) va Goleman (2018) tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, aksiologik yondashuv ijtimoiy-emosional kompetensiyalarni rivojlantirishda yuqori samaradorlikka ega.

Muloqot, guruh ishlari va volontyorlik amaliyotlari orqali talabalarning empatiya va ijtimoiy mas'uliyati oshadi, bu esa ularning pedagogik faoliyatida muhim rol o'ynaydi.

6. Xulosa Aksiologik yondashuv bo'lajak pedagoglarda alturizm ko'nikmalarini shakllantirishning samarali vositasidir. Kompleks mexanizmlar zarur: qadriyatlarga yo'naltirilgan ta'lim, SEL modeli, volontyorlik, mentorlik. Eksperimental guruhda alturizm +31%, empatiya +32%, ijtimoiy mas'uliyat +32% o'sdi. Alturizm pedagog shaxsining kasbiy va ma'naviy madaniyatini shakllantiradi. Kelgusida aksiologik yondashuvni ta'lim jarayonida kengaytirish tavsiya etiladi.

ADABIYOTLAR

1. Batson C. *Altruism in Humans*. Oxford University Press, 2011.

2. Schwartz S. *Theory of Basic Human Values*. Oxford University Press, 2012.
3. Goleman D. *Social-Emotional Learning*. Harvard University Press, 2018.
4. UNESCO. *Values-Based Education Report*, 2022.
5. OECD. *SEL Competency Model*, 2021.
6. O'zbekiston Respublikasi Ta'lim Konsepsiyasi, 2020.
7. Zaripova D., Karimov M. *Pedagogik qadriyatlar va shaxs rivoji*. Toshkent, 2023.
8. Zhou L. *Prosocial Behavior and Volunteering*. APER Journal, 2021.